

Herdenking Mijnstaking 1943 (80 jaar), 29 april 2023, Landgraaf

Beste mensen,

Drie weken geleden stierf de 103-jarige Ben Ferencz.;
de laatste nog levende aanklager van
het Tribunaal van Neurenberg.
Als iemand wist hoe beestachtig het naziregime kon zijn,
was hij het wel.

Nederland kwam daar op 29 april 1943 massaal achter;
toen datzelfde regime zo brutaal eiste
dat alle Nederlandse militairen als krijgsgevangenen in Duitsland aan de slag moesten.

Wat konden zij,
al de Nederlanders die nu echt het masker van de bezetter zagen vallen,
anders dan staken,
zoals hier in de mijnen,
waar bijna 90 procent vrijwel direct het bijltje erbij neergooide.

Hoe goed en bevrijdend moet dat – in ieder geval voor even - hebben gevoeld,
om samen die vuist te maken,
die streep te trekken,
en duidelijk te maken: tot hier en niet verder.

Want het was brutaal wat dat bezettende regime eiste,
maar ronduit beestachtig,
hoe ze binnen een dag reageerde op het verzet.
Met die afschuwelijke dreiging,
met dat standrecht,
om iedereen de kogel te geven
die het in zijn hoofd haalde,
nog maar een seconde níet te gehoorzamen.

We weten nu, dat het niet bij dreigen bleef.
Dat van die 15 duizend stakende mijnwerkers,
er vier – Reinier, Meinardus, Servaas én Hendrik,

daadwerkelijk die kogel kregen.

De eerste drie op die zo lang geheim gebleven locatie in Hattem,
de laatste op de vlucht...

En het had effect,
het brak het verzet.

Het brak het verzet,
in ieder geval voor dat moment,
maar het deed ook de woede ontbranden;
de woede over de complete minachting
van de nazi-bezetter
voor de waarde van een mensenleven.

En ik heb die woede gezien;
toen ik – zo'n 30 jaar ná de oorlog –
een jaar of 12 was;
op vakantie met het gezin,
in het land van de bezetter van toen.

We liepen daar in een bos,
een oudere heer tegen het lijf,
waarmee mijn vader aan de praat raakte.

Het bleek een oud-SS'er te zijn,
die zonder schaamte,
nog steeds pronkte
met wat hij als nazi had gedaan.

Nooit, echt nooit eerder
heb ik bij mijn vader – normaal zo rustig en keurig –

zo ongelóóflijk woest zien worden.

We hebben hem met vereende krachten van die man af moeten halen...

Lang heb ik niet goed begrepen,
wat hem toen zo bezielde,

want praten over de oorlog deed hij niet echt.
Pas ná zijn dood in 2002 hoorde ik het hele verhaal.

Hoe hij als dienstplichtig militair
eerder in mei 1940
had geprobeerd het land te verdedigen,
en zich net zo goed
op die 29^e april weer
had moeten overleveren aan de bezetter.

Hoe hij toen – in zijn platgebombardeerde thuisstad Rotterdam –
al diep in het verzet zat,
totdat hij in oktober 1944 tegen de lamp liep,
zwaar werd mishandeld,
en net als Reinier, Meinardus en Servaas,
hoorde dat hij de kogel ging krijgen.

Maar **hoe** hij het geluk had,
dat vrienden van het verzet
hem net op tijd konden bevrijden,
maar ter vergelding,
wél 4 anderen tegen een muur werden gezet;
en hun lijken – als afschrikwekkend voorbeeld –
een dag lang op straat moesten blijven liggen.

Maar het was dus die 29e april,
vandaag 80 jaar geleden,
dat heel het land ontwaakte;
in opstand kwam;
en plat ging.
alleen heette het elders geen mijnstaking,
maar april-meistaking,
of melkstaking waar boeren massaal weigerden te leveren.

En net als hier,
was de reactie onder bevel
van Hans Rauter,

de hoogste SS-baas binnen het land,
barbaars.

Een bevel dat neerkwam op er moeten nú doden vallen.
En die doden vielen: 175 waaronder Reinier, Meinardus, Servaas en Hendrik.
Van velen zijn de lichamen nooit meer teruggevonden,
want ook het verborgen houden,
de nabestaanden de rouw ontzeggen,
maakte onderdeel uit van terreur.

Ja ,de net overleden aanklager Ben Ferencz wist hoe beestachtig dit regime kon zijn.
Tijdens het tribunaal van Neurenberg heeft hij de grootste nazi-kopstukken immers ter
verantwoording moeten roepen voor de meest afschuwelijke misdaden. Maar hij wilde
ook vooral begrijpen hoe mensen in staat kunnen zijn om die te begaan.

Hij vond zijn antwoord in 'oorlog'. Oorlog die moordenaars maakt van mensen die in
andere omstandigheden fatsoenlijk zijn. Vandaar dat het tot zijn dood zijn missie bleef de
wereld veilig en vreedzaam te maken.

En dat begon volgens hem met in gesprek blijven met elkaar. Met familie, met vrienden,
met burens, met iedereen. Én zo vul ik zelf graag aan: met andersdenkenden. Zeker in
deze veranderende tijden.

Veranderende tijden ,
waarin we ons onzeker kunnen voelen over hoe het verder moet;
waarin we over zoveel zaken van mening kunnen verschillen; en
waarin we ook zoveel extremer op elkaar kunnen reageren.

Ben Ferencz startte dat gesprek overigens elke avond aan tafel met dezelfde vraag; en
wel:

“Wat hebben jullie vandaag voor de mensheid gedaan”

Een vraag waarop zijn vier kinderen altijd wel een antwoord wisten te verzinnen. Al was
het maar 'ik heb vanochtend de leraar geholpen'. Want niets bedenken, was ook geen
toetje...

Maar toetje of niet.

Ik vind het een mooie vraag.

Een vraag waarvan je wenste,
dat hij ook 80 jaar geleden,
gesteld had kunnen worden.

Met als antwoord

het sparen van Reinier, Meinardus, Servaas en Hendrik.

Helaas 80 jaar geleden kan niet meer,
maar vandaag wel,
en morgen ook,
en overmorgen...

Opdat wij onze vrijheid waard blijven...